ONS MARKENBOEK

Gorssel, oktober 2003
21e jaargang, no. 4

ISSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Uitgave van de oudheidkundige vereniging De Elf Marken te Gorssel.

De vereniging is opgericht op 27 september 1983 en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel alsmede de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten".

BESTUUR

Voorzitter : Mevr. W.J. Holtslag-Harkink, Blauwedijk 11
7218 BJ Almen tel 0575 432058

Secretaris : W. van de Kamp, Lochemseweg 38
7214 RK Epse, tel 0575 493037

Penningmeester : H.F. Bruil, Molenweg 22
7213 XG Gorssel, tel 0575 491822

Leden : W.J. Besselink, Sleedoorn 11
7217 TL Harfsen, tel. 0573 431811
H.A. Klein Ovink, Wittendijk 6
7216 PL Kring van Dorth tel 0573 221317
J. Nijenhuis, Wunderinklaan 3
7211 AG Eefde, tel 0575 515761
H. Pelgrum, Bakkersteeg 3
7218 BM Almen, tel 0575 431781
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139
P. Staal, Teenkweg 3
7211 EV Eefde, tel. 0575 517623
Mevr. F. Woertman-Derks, du Tourweg 24
7214 AL Epse, tel. 0575 492021

Erevoorzitter: H.J. Jansen op de Haar, Eefde
Erelid: N. van Wijk, Epse

REDACTIECOMMISSIE

Voorzitter : A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139
email: capellenhof1@planet.nl

Leden : N. Kuik, Epserenk 48
7214 AS Epse, tel 0575 493170
Mevr. A.M. Geerlink-van der Gang, Klembergerweg 15
7214 BK Epse, tel 0575-492183
email: geerlink@euronet.nl

ONS MARKENBOEK

21e jaargang, no. 4, oktober 2003

INHOUD

blz.

Mededelingen van het bestuur en de redactie 2

Wie is wie en waar? 5

Twintig jaar oudheidkundige vereniging De Elf Marken - Een oproep
door W. Holtslag-Harkink 6

Verslag excursie naar het Oude Loo
door F. Woertman-Derks 7

Verslag midzomerwandeling Gorssel
door F. Woertman-Derks 8

Verslag genealogische dag 17 mei 2003
door werkgroep genealogie 12

Blauwedijk
door H.J. Jansen op de Haar 13

Gevelstenen (11)
door werkgroep genealogie 14

Weerzien met Oost-Java
door W. Nijkamp 16

St. Steffenrijden (Sunte Steffenrieden) - Folklore
door W. van de Kamp 18

Aantekeningen over Almen en Harfsen in de 16e eeuw (3)
door Prof. Dr. H. Wagenvoort 28

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR EN DE REDACTIE

Reeds in het vorige nummer van Ons Markenboek hebben wij gemeld, dat onze erevoorzitter in het ziekenhuis te Zutphen was opgenomen. Gelukkig is hij nu weer thuis. Voor zover zijn ziek-zijn bij u bekend was en u daarop bij hem reageerde laat hij u van harte dankzeggen. Ons aller brieven, ansichten, telefoontjes en dergelijke steunen hem zeer en zullen hem naar een ieder hoopt weer snel terug brengen in zijn oude vertrouwde omgeving. Henk, beterschap en tot ziens. Het werk wacht!
U heeft trouwens al gemerkt, dat zijn bijdrage aan Ons Markenboek wat stokte, hoewel niet helemaal. Gelukkig hebben andere schrijvers gelegenheid gehad om Ons Markenboek te vullen met hun belangwekkende artikelen. Wij zijn benieuwd of de oproep van de heer H.W. Woertman inzake de watersnoodramp 1953 nog respons heeft opgeleverd.
Zoals u wellicht bekend is heeft het Gelders Oudheidkundig Contact, GOC, enige jaren geleden een jaarlijkse wisselprijs ingesteld met de naam: Kruyswijk Jansen Prijs. Dit jaar gaat de prijs naar die vereniging die zich bovenmatig heeft ingezet voor de ontwikkeling en/of uitvoering van een project voor het basis- of het voortgezet onderwijs. Ons bestuur heeft gemeend, dat ons project te Almen, "De Slag om de Spitholterbrug" (zie OMB, 21e jaargang, nr. 3), aan de eisen van de jury zou kunnen voldoen en heeft het project ingestuurd voor deelname.
De jury zal de uitslag op 7 november 2003 bekend maken en wij hopen derhalve u in het volgende Markenboek goed nieuws te kunnen vertellen.
Op dinsdag 27 september 2003 bestond onze vereniging twintig jaar. Enthousiast gemaakt door een veertigtal mensen hielden wij op 27 september 1983 onze eerste kennismaking met een gehoor van 77 personen.
Sindsdien is er alleen maar groei, blijdschap en enthousiasme geweest en zijn wij uitgegroeid naar een stevige vereniging van bijna 700 leden. Op een kleine tegenslag na hebben wij eigenlijk alleen maar voorspoed gekend, een prachtige verenigingsperiodiek Ons Markenboek, een aantal zeer actieve werkgroepen, een jaarlijkse genealogische dag voor land, dorp en streek, een inmiddels te klein onderkomen in Harfsen, een startende bibliotheek, diverse technische/ elektronische apparaten. Onze lezing- en dia avonden worden evenals onze excursies zeer goed bezocht. Wat een weelde!

En dat allemaal in een gemeente die binnenkort mogelijk zal worden heringedeeld. Juist nu moeten wij met overtuiging werken aan een prachtige vereniging, geef ze de ruimte. Letterlijk en figuurlijk.
Volgens een bekende Nederlander "heb elk nadeel z'n voordeel" en misschien verwerven wij na de door velen niet gewenste herindeling straks een mooi groter, centraal gelegen verenigingsgebouw.
Wij blijven vooruitstrevend en rekenen op uw aller medewerking. Niet straks, maar ook nu!
Wat is namelijk het geval? Wij zouden graag weer eens aan de weg timmeren met een foto- en of ansichtenboek van onze gemeente. De oude ansichtkaarten zijn vrijwel gebruikt en een enkele herhaling is best leuk en zinvol, maar het nieuwe boek moet geen herdruk worden.
Nee, het bestuur heeft gedacht om u allen, dus alle onze bijna 700 leden, in de gelegenheid te stellen een bijzondere kaart of foto in te sturen. Dorpskiekjes, groepen buurtbewoners of familieleden, uw bijzondere hond of rijpaard (al of niet in "actie"), uw huis of straat of straatfeest, vereniging etcetera. Dus alles wat u leuk en interessant vindt. Er zal dan een redactiecommissie worden gevormd om de invulling van de plaatjes te begeleiden.
Onze voorzitter Willy Holtslag-Harkink zal u hiervoor apart oproepen in Ons Markenboek.
Doet u allen mee en geeft u gehoor aan haar oproep.

Lezingen en dia avonden seizoen 2003-2004

Epse: Hervormde kerk, donderdag 23 oktober 2003
Ons lid, de heer G. Hekkelman, verhaalt over natuurbehoud, beheer en beleid. Is er op het eind van de avond nog tijd over, dan is hij bereid om zijn verhaal over de familie Dommerholt te Epse te herhalen.
Aanvang: 20.00 uur.

Harfsen, Zaal Buitenlust, donderdag 27 november 2003
De heer G. Maassen uit Ugchelen, u allen bekend, houdt een lezing met als titel "Groen met een oranje rand". Een biologisch-historische zwerftocht door het Koninklijk Park bij Paleis Het Loo. Zijn kennis en enthousiasme brengen u "op de banken".
Aanvang: 20.00 uur

Eefde, Het Hart, grote zaal, donderdag 22 januari 2004
De heer H. Harmsen uit Stokkum houdt een lezing getiteld "Volkskunde, feesten, tradities in Achterhoek en Liemers".
Aanvang: 20.00 uur.

Gorssel, locatie nog onbekend, donderdag 11 maart 2004
Mevrouw drs M.A.C. van de Hout uit Hattem houdt een lezing met dia's over de schilders Voerman.
Zij is lange tijd als kunsthistorica verbonden geweest aan het museum te Hattem.
De grote zaal van De Roskam wordt vernieuwd en is vermoedelijk nog niet beschikbaar. U hoort nader van ons.

Almen, Ons Huis, donderdag 22 april 2004
Mevrouw Aafke Brunt van het Huisarchief Twickel houdt een lezing of eigenlijk een beschrijving van de reis die hofdame Marie Cornelie van Wassenaar Obdam naar het hof van Sint Petersburg heeft gemaakt in 1824/25. In de hoofdkoets was gezeten kroonprins Willem II en zijn Russische gemalin Anna Paulowna. Een prachtige tocht dwars door Europa met moeilijke en vrolijke momenten. In een volgend nummer iets meer informatie over dit verhaal.

Alle avonden zijn vrij toegankelijk voor de leden. Van niet-leden wordt een kleine bijdrage in de kosten gevraagd.

Kopij voor het volgende nummer dient uiterlijk **maandag 24 november 2003** bij de redactiecommissie binnen te zijn (indien mogelijk met afbeelding).

WIE IS WIE EN WAAR?

In ons fotoarchief komen we van tijd tot tijd een foto tegen waarvan we meer zouden willen weten. Misschien kunt u ons behulpzaam zijn de ontbrekende feiten te achterhalen. We proberen het een keer met bijgaande foto en mocht dit een positief resultaat hebben, dan kunnen we misschien met zekere regelmaat zoiets herhalen. Met andere woorden: een nieuwe rubriek?
Enige tijd geleden kwamen we in het bezit van deze aardige foto. HKH prinses Juliana schiet met een kruisboog onder het toeziend oog van ZKH prins Bernhard en een aantal heren en een dame. De foto komt uit de collectie van mevrouw F.M. Dommerholt, die gedurende 34 jaar in dienst was bij de familie Völcker, eerst op huize De Voorst en later op Het Have en Het Spijk. Er zou een verband kunnen zijn met een van deze plaatsen of met de familie. Als u over personen op deze foto informatie kunt verschaffen, geef dan uw reactie aan de redactiecommissie.

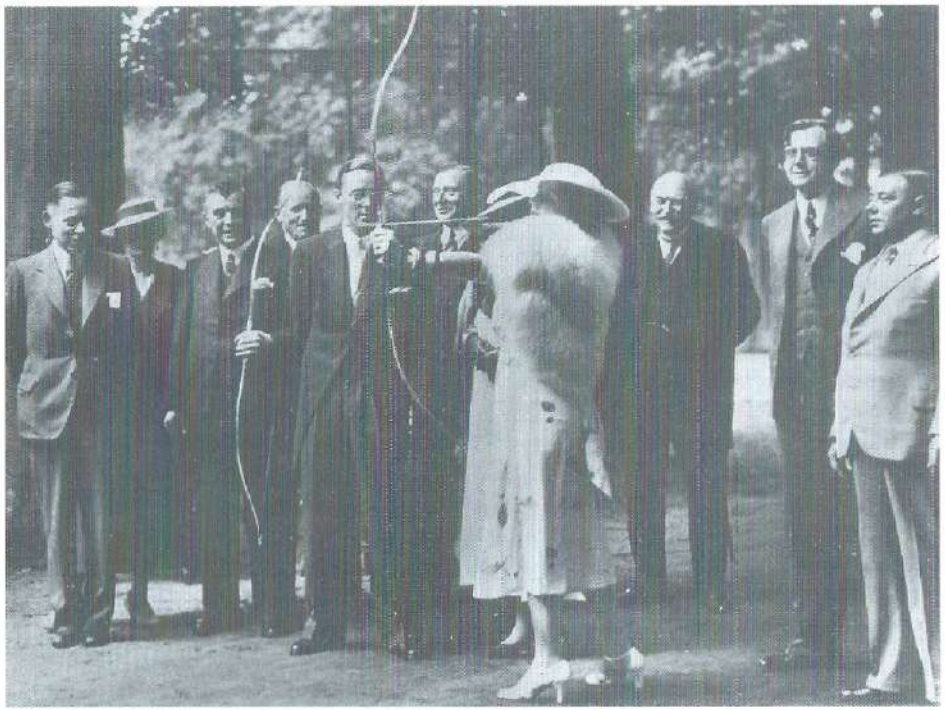

TWINTIG JAAR OUDHEIDKUNDIGE VERENIGING DE ELF MARKEN
Een oproep

W. Holtslag-Harkink

In mijn jaarboek van 1983 bladerend, vind ik een knipsel van ons Gorssels huis-aan-huis blad De Gids van 27 juli 1983 met als kop "Oudheidkundige Vereniging in oprichting". Niet de eerste publicatie, want ik lees dat er al allerlei opmerkingen richting de initiatiefnemers zijn gemaakt. Naar aanleiding daarvan wordt in deze publicatie de naam van de op te richten vereniging al prijsgegeven, inclusief de verantwoording van die naam.
En op 27 september 1983 is het al zover dat de vereniging tijdens een goed gevulde zaal in De Roskam wordt opgericht. Vanaf dat prille begin zijn we lid geweest. Niet dat er tijd was om elke uitgave van Ons Markenboek grondig te lezen, maar alle uitgaven werden zorgvuldig bewaard. Wat is er voor die Markenboekjes enorm veel werk verzet, veel archiefonderzoek verricht. Als ik nu, aan de hand van de registers, heel gemakkelijk datgene kan vinden wat ik zoek, dan bekruipt mij een gevoel van trots. En dat geldt ook voor hetgeen de werkgroepen hebben gepresteerd.
In 1997 werd ik benaderd om lid te worden van het bestuur. Toen Henk Jansen op de Haar, de oprichter en tevens vanaf die tijd voorzitter, in 1999 te kennen gaf te willen stoppen, werd ik eerst vice-voorzitter en later dat jaar, na een zorgvuldige afweging, voorzitter. "Zorgvuldig", omdat hiermee de belangrijke functies van secretaris en penningmeester voor de vereniging behouden bleven.
Tot op heden vervul ik de taak als voorzitter, met de steun van dagelijks en algemeen bestuur, met groot genoegen.
De leden zullen begrijpen dat het moeilijk is een man als Henk Jansen op de Haar op te volgen. Naast het gegeven dat hij door zijn werk in het gemeentehuis bij Sociale Zaken heel veel mensen uit onze gemeente leerde kennen, is zijn feitenkennis en zijn geestdriftig speuren naar méér in archieven niet te evenaren. De Elf Marken liggen hem nog na aan het hart. Nu wij ons twintigjarig bestaan vieren zijn we blij dat we hem en u allen kunnen vertellen dat wij het aantal van 700 leden naderen. Want niet alleen dankzij de vele vrijwillige werkers, ook dank zij de leden hebben wij een bloeiende vereniging!
U hebt kunnen lezen dat wij met een aantal leden en bestuursleden bezig zijn met het boek "Almen ten voeten uit". Dit vergt veel energie en tijd. Er is ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan verder geen bijzondere actie. Wel hebben wij een oproep aan u, als lid.
Wij verzoeken u ons vóór 1 december een ansicht van uw woonplaats te sturen en er zo mogelijk iets over die plaats, over uzelf, uw speciale hobby, herinneringen aan vroeger, suggesties voor onze vereniging etcetera bij te vermelden. Wij doen uw reacties in een verzamelalbum voor De Elf Marken, waarmee we dan een tijdsbeeld proberen vast te leggen. En afhankelijk van het materiaal dat we ontvangen, gaan we er misschien iets mee doen. Mogen we op uw medewerking rekenen?
Namens het bestuur bij voorbaat dank voor de door u te nemen moeite.

VERSLAG EXCURSIE NAAR HET OUDE LOO

F. Woertman-Derks

Op 10 mei 2003 vertrokken we met 34 personen richting Apeldoorn voor een wandeling in het Koninklijk Park van Het Loo en dan speciaal rond het Oude Loo.
Onze gidsen, de heer Maassen en zijn vrouw, stonden ons al op te wachten. Heel boeiend en deskundig vertelde de heer Maassen over het park, onder andere over de grote veldvijvers, de boerderij, de prachtige natuur en het landschap met bijzondere bomen, de herdenkingszuil "Jong Nederland" en de schietbaan; dat alles doorspekt met verhalen over de familie. Zo zagen we het paarden- en hondenkerkhof met de lievelingshonden van prins Hendrik, echtgenoot van koningin Wilhelmina.
Het speelhuisje van prinses Wilhelmina en het doolhof hebben we helaas niet te zien gekregen. Koningen Beatrix had privégasten ondergebracht in kasteel het Oude Loo. Daar staat tegenover dat we tijdens de wandeling onverwachts koetsen met daarvoor prachtige Friese paarden, alles in vol ornaat, voorbij zagen rijden. Koningin Beatrix met haar gasten: de schoonouders van prins Willem-Alexander, met hun gevolg. Zo stonden we oog in oog met de koninklijke stoet. Na afloop bezochten we het theehuis tegenover de stallen op Het Loo.
Het was een fijne middag. We hebben genoten. De heer Maassen werd dank gezegd met overhandiging van een enveloppe en Gorsselse koek. Wie weet, zien en horen we hem in een volgende lezing voor onze vereniging.

VERSLAG MIDZOMERWANDELING GORSSEL

F. Woertman-Derks

Een groep van 25 personen verzamelde zich op zaterdagmiddag 21 juni 2003 voor de midzomerwandeling. Dit keer voor een rondje in het dorp Gorssel.
Het begin was bij het oudste authentieke bouwwerk: de kerktoren. Gebouwd in 1448 is het het oudste nog in gebruik zijnde gebouw. Van de eerste kerk is helaas niets meer terug te vinden. De plattegrond van de oorspronkelijke kerk is nog te zien in de bestrating op het plein voor de toren. Het was een zogenaamde gerichte kerk met de toren op de westkant en het koor op de oostzijde. We hebben even stil gestaan bij de bouwers van eeuwen geleden met een gedicht van Jan Luiken:

"Als ik dit oud gebouw aanschouw,
Dan denk ik: "O, waar zijn ze nou,
De handen, die dit alles maakten,
Toen 't in zijn eersten stand geraakten?
Het werk bleef na, zij gingen óf
En liggen lang in zand en stof,
Verrot, verschoven en versmeten,
Voor honderd jaren lang vergeten."

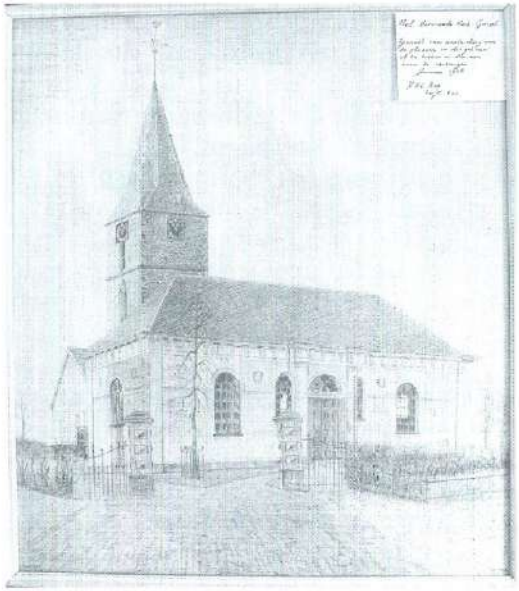

Er was veel te vertellen over de verschillende kerken die hier gestaan hebben, vier in totaal. De huidige kerk is na de verwoesting in 1945 opgebouwd en in 1949 in gebruik genomen. In 1981 vond er nog een restauratie plaats en in dit jaar 2003 volgde een aanbouw van bijgebouwen.
Al wandelend door de Hoofdstraat hebben we met andere ogen gekeken naar de huizen en gebouwen. We zullen er een paar uitlichten.
Hotel-café-restaurant De Roskam: nog altijd hangt de roskam (voor paarden) als uithangbord aan de gevel. Bij een kerk stond bijna altijd een herberg. Vanaf 1751 was De Roskam in het bezit van de familie Van der Meij. Het verhaal gaat dat een Van der Meij eind achttiende eeuw geen agrariër was, maar houtkoper, speciaal "meiholt en de eek". Vandaar misschien die naam? Verder is bekend dat de brandweer zich hier van oudsher verzamelde voor het blussen van de brand en na afloop voor het lessen van de dorst. De brandspuit stond in een gebouwtje bij de kerk en bevindt zich tegenwoordig in het brandweermuseum in Borculo.
De dorpspomp stond op het plein vlakbij de grote paard- en wagenschuur. In het midden van het plein bevond zich een grote lindeboom. De grond waarop het gemeentehuis staat is in 1914 geschonken door de heer W. van der Meij, na een spannende stemming tussen Eefde (voorheen zetel van het gemeentehuis) en Gorssel. Gorssel won! Op het wapen van Gorssel, dat dateert van 1 april 1853, staat het koerhuis afgebeeld, een versterkte wachttoren (koeren = uitkijken).
De volgende gebouwen werden nader bekeken en toegelicht: Den Oldenhof, nu zorgcentrum, brandde in 1853 af, waarbij bakker J. van der Meij en zijn zoontje helaas zijn omgekomen; De Haitinkhof; Veldzicht (afgebroken); hiertegenover huize Musica, waar de heer Plant lang heeft gewoond. Hij was dirigent van onder andere Kunstmin. Musica werd gebouwd door J. van der Meij, gemeenteontvanger van 1872 – 1915. Ooit was er een hulppostkantoor en was Mine van de post een bekend iemand. De gemeente heeft het gekocht. Het zou verdwijnen om de uitrit van de Joppelaan (vroeger Stationsstraat) overzichtelijker te maken. Het postkantoor was op verschillende locaties in de Hoofdstraat gevestigd, zoals ook het geval was met de Boerenleenbank.
Het is zeker de moeite waard eens omhoog naar de gevels te kijken, bijvoorbeeld naar het pand van voorheen slagerij Woertman. Heel bijzonder.
De Bloemenkamp werd bewoond door de heer De Haan. Hij bezat een brandewijnstokerij in Zutphen. Na de Bloemenkamp slaan we

rechtsaf de Esdoornlaan in, rechtdoor richting openluchttheater en heemtuin. Hiertegenover aan de linkerkant zien we restanten van de winterdijk die Gorssel tegen het IJsselwater moest beschermen. Een kolk aan de rechterkant vertelt ons dat er eens een dijkdoorbraak is geweest. In de laatste oorlog is er een Duitse jager neergestort.
Het openluchttheater dateert van 1950. Er werden onder regie van Tob de Bordes mooie stukken gespeeld. De stenen van het podium komen van het verwoeste Hassink uit Epse. De heemtuin was door Bert Schut van de Bomenstichting voorzien van naambordjes. In 1972 heeft Kunstmin hier voor het laatst een concert gegeven. Alles is nu anno 2003 in een verregaande staat van verval. Heel jammer en een gemiste kans voor het dorp.
We vervolgen onze wandeling op deze zonovergoten middag richting Kozakkenweg, waar we rusten in de tuin van de familie Ten Have: "De Keihave". Dick ten Have heeft zwerfstenen verzameld en samen met zijn vrouw Hermien een smaakvolle tuin ingericht. Prachtig! Het was hier goed toeven met koffie/thee en zelfgebakken koek.
Na de pauze via de Elfuursweg, langs speeltuin De Bolderhoek het bos in. Achterin het bos is de schietbult. In vroeger dagen oefenden de jongelingen het schieten voor de jacht en de bult zand moest de kogels opvangen. Helaas heeft er op 24 september 1944 een tragische gebeurtenis plaatsgevonden en zijn er zes mensen gefusilleerd door de bezetter Hun namen zijn te lezen op het monument op de begraafplaats van Gorssel.
We gaan de Joppelaan op langs het tolhuis, via de Kamperweg rechtsaf naar het tramhuisje. Een uniek bouwsel dat dateert van 1926. Eind negentiende eeuw zag men in de stoom- en paardentram dé oplossing voor vervoer. Er werden tramlijnen aangelegd. Al gauw verdrong de bus de tram. De busonderneming "de Geldersche tramwegen" bleef nog lang zo heten.
Hier vlakbij was de graftombe van de bekende Gorsselse familie Van der Capellen, gebouwd in 1786. Zij waren patriotten in de periode vóór de Franse tijd. De prinsgezinden hebben in 1788 de tombe opgeblazen. Er is niets meer van te zien. Alleen de naam Kapelleplaats, aanduiding van het pand Joppelaan 14-16 is al heel oud en herinnert ons hieraan. De Gorsselse heide reikte vroeger tot hier.
Terug naar het begin van onze wandeling. Een oude knoestige linde, die al te zien is op een tekening van 1926, staat nog steeds bij de oprit naar de kerk. Het einde van een gezellige, welbestede middag!

VERSLAG GENEALOGISCHE DAG 17 MEI 2003

Werkgroep genealogie

Meer dan tweehonderd belangstellenden bezochten deze negende contactdag genealogie in het Richtershuis in Harfsen. De bezoekers konden hier terecht voor informatie over hun familiegegevens. Vierentwintig standhouders waren aanwezig met een schat aan gegevens over vele familienamen die in deze omgeving veel voorkomen. Ook waren er veel gegevens beschikbaar over welke families of personen wanneer op met name oude boerderijen hebben gewoond.
Momenteel beschikken we in Harfsen naast de oude doop-, trouw- en overlijdensboeken vóór 1811 van Gorssel en de aangrenzende gemeenten over fiches waarop de doop-, trouw- en overlijdensgegevens via uitleesapparatuur zijn in te zien tot ongeveer 1920. Ook zijn er gegevens van het bevolkingsregister van 1860 tot 1940. Recente gegevens zijn wegens de Privacywetgeving niet beschikbaar en kunnen alleen via de familie worden verzameld.
De werkgroep genealogie had dit jaar als thema gekozen de familie Brummelman. Dit is een veel voorkomende familienaam in deze regio, afkomstig van de boerderij 't Brummel, voorheen gelegen aan de Lage Lochemseweg in Almen. Gedurende meer dan driehonderd jaar is deze boerderij bewoond geweest door de familie Brummelman. In 1980 is hieraan een einde gekomen bij gebrek aan een opvolger. De boerderij is in andere handen overgegaan, afgebroken en hiermee kwam een einde aan een lange traditie.
De werkgroep heeft over deze familie een boekje samengesteld, getiteld: "Nazaten van Teunis op 't Brummel", waarin alle gegevens staan over deze tak vanaf 1800. Er was ook een getekende stamboom met een overzichtelijke weergave van de familielijnen. Daarnaast waren van andere takken van de familie Brummelman, die niet in het boekje voorkomen, schematische overzichten op papier gezet en op de muur gehangen.
De interesse van de bezoekers voor de beschikbare gegevens was zeer groot en bijna iedereen heeft wel wat gegevens over zijn voorouders gevonden. Al met al kunnen we terugzien op een zeer goed geslaagde dag.

BLAUWEDIJK

H.J. Jansen op de Haar

Als trouwe lezer van Ons Markenboek wil ik gaarne even reageren op het artikel van H. Schoenmaker over de Blauwe Dijk en 't blauwe dämpken in Ons Markenboek, 21e jrg. nr.3, bladzijde 13.
Ik vind het een goed verhaal over het blauwe dämpken, maar ik ben het niet eens met de getrokken conclusie dat onze Blauwedijk een herinnering zou kunnen zijn aan de lijkweg voor de bewoners van het kasteel De Ehze naar hun grafkelder in de Almense kerk.
De redenen daarvoor zijn de volgende.
1e Het recht van gebruik van genoemde kelder was in handen van twee families, namelijk de bewoners van Het Hulze en van De Ehze.
2e De bewoners van Het Hulze hadden een eigen rechte weg vanaf Het Hulze naar de kerk van Almen. De Blauwedijk blijft buiten deze route.
3e De grafkelder is sedert het begin van de achttiende eeuw in gebruik. Uit deze eeuw is geen pestepidemie bekend, dus kan het blauwe dämpken daar moeilijk mee in verband worden gebracht.
4e De bewoners van De Ehze zullen rechtstreeks de Ehzerallee hebben benut, die eindigt in de Dorpsstraat. Zij zullen van de grote omweg via de Bakkersteeg van de Blauwedijk geen gebruik hebben gemaakt. Bovendien behoorde de Blauwedijk tot het landgoed Ter Muelen.
Waarschijnlijk heeft de Blauwedijk voor bepaalde boerderijen als kerkepad gefungeerd, maar niet als doodnweg of lijkweg.
Ik heb ook nooit gehoord of er een officieel onderzoek heeft plaats gevonden naar de zogenaamde lijkwegen die zouden samen komen bij de Almense kerk. Het kerkhof om de kerk is officieel gesloten ongeveer 1828.
5e Karel de Grote heeft de doodnweg voorgeschreven zodat oude voorchristelijke begraafplaatsen werden gemeden.
6e Mijns inziens is de naam Blauwedijk ontstaan in de tijd dat de blauwspar daar als bos overheerste.

Misschien is het beter de discussie hierover te besluiten. De in het verleden ontstane naam mag geen obstakel zijn voor de huidige vastgestelde naam.

GEVELSTENEN (11)

Werkgroep genealogie

Een bezoek aan Gerrit Jan Dijkerman, Kasteelweg 2, Kring van Dorth, leverde het volgende verhaal op over gevelstenen.
Gerrit Jan Dijkerman vertelde ons, dat zijn grootvader Gerrit Jan Dijkerman, geboren op 3 augustus 1873 te Laren, honderd jaar geleden de smederij en huis genaamd Oude Roskam aan de Kasteelweg heeft overgenomen van de smid Joh.Th. Ellenbroek, en daarbij omstreeks 1923 een nieuwe woning met winkel heeft laten bouwen. De Oude Roskam werd daarna in gebruik genomen als schuur.
Wij werden erop gewezen dat naast de plek waar vroeger de toegangsdeur heeft gezeten in normale metselstenen de initialen G.I.D.M zijn gebeiteld, met de vermelding 1902. 25/6. Vertaald betekent dit dat Gerrit Jan Dijkerman op 25 juni 1902 is gaan wonen op de katerstede Oude Roskam (de J werd in die tijd nog als I geschreven).

"Oude Roskam" gezien vanaf de Kasteelweg. Links de huidige woning van Gerrit Jan Dijkerman. Midden de smederij, gebouwd ongeveer 1890.
Rechts "Oude Roskam", vanaf 1923 in gebruik als schuur. De grote deuren geven toegang tot de schuur om de dorsmolen, graanmaaier etc. binnen te kunnen zetten.

In het jaar 1887 is het landgoed Dorth uit de nalatenschap van Laurens Klein in veiling geweest, waaronder perceel 13, katerstede Oude Roskam, gelegen aan de grindweg te Dorth, bestaande uit huis en erf, bos, bouw- en weiland, samen groot ruim twee bunder, die verpacht was tot 22 februari 1888 voor f. 64,- per jaar. De katerstede Oude Roskam is gemijnd op f. 3.599,60. De koper hebben we niet kunnen achterhalen.
De smid Joh.Th. Ellenbroek was volgens het bevolkingsregister (archief gemeente Gorssel) gedurende de jaren 1888 tot 1902 als hoofdbewoner ingeschreven op voornoemd pand en daarna was G.J. Dijkerman, ook smid van beroep, uit Laren hoofdbewoner.
Gerrit Jan Dijkerman, geboren op 3 augustus 1873 te Laren, zoon van Gerrit Hendrik Dijkerman en Johanna Hendrika Tuinder, kwam samen met zijn vrouw Reintdiena Hendrika ten Broeke, geboren op 11 september 1866, eveneens te Laren, en twee kinderen van Laren naar Dorth. Hun kinderen waren achtereenvolgens: Gerrit Hendrik, geboren op 14 augustus 1899 te Laren; Johan, geboren op 5 december 1901 te Laren; Hendrika Johanna, geboren op 26 augustus 1904 te Gorssel; Jan Hendrik, geboren op 15 oktober 1905 te Gorssel; Hendrik Jan, geboren op 17 maart 1912 te Gorssel.
De drie oudste kinderen zijn na hun huwelijk elders gaan wonen, onder andere in Harfsen. De jongste broers Jan Hendrik en Hendrik Jan hebben samen een tijdje een loonbedrijf gehad met onder meer een graanmaaier en dorsmolen. Met een Fordson tractor ervoor gingen zij in de omgeving de boer op om loonwerkzaamheden te doen: voor die tijd erg modern.
Op 11 februari 1940 is Gerrit Jan Dijkerman overleden in de ouderdom van 66 jaar. Zijn zoon Jan Hendrik Dijkerman heeft de zaak van zijn vader voortgezet. Hij trouwde op 31 mei 1941 met Johanna Maria Bronsvoort. Zij werden in familiekring vaak "Jan en Jo van Dorth" genoemd. Uit dit huwelijk zijn geboren: Gerrit Jan Dijkerman, geboren op 6 november 1944, en Johanna Dijkerman, geboren op 17 april 1947.
De jongste zoon van Gerrit Jan Dijkerman, Hendrik Jan Dijkerman, trouwde in 1936 en verhuisde later van Dorth naar Epse.
De smederij en het voormalige woonhuis Oude Roskam, nu in gebruik als schuur, zijn zowel van binnen als van buiten, de laatste vijftig jaar weinig veranderd.

WEERZIEN MET OOST-JAVA

W. Nijkamp

In Ons Markenboek, 21e jaargang, nr. 2 wordt geschreven over de Nederlandse oorlogsgraven. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de oorlogsgraven in Indonesië.
Ik heb twee jaar gediend als dienstplichtig marinier in Oost-Java. Ik ben begonnen in Surabaya, de stad der helden genaamd. (Sura betekent haai, en Baya betekent krokodil; Surabaya heeft zijn naam te danken aan de strijd tussen deze twee dieren.)
In oktober en november 1945 is er erg gestreden om Surabaya. Engelse troepen en Ghurka's wilden landen. Ruslan Abdulgani (hij bezocht ook eens Gorssel), leider van de Merdeka (vrijheidsbeweging) probeerde dat tegen te houden met hulp van onder anderen Japanse soldaten. Er was geen houden aan. De Engelse generaal Malllaby sneuvelde hierbij. De stad werd gebombardeerd; hierbij vielen 16.000 doden. De strijd om de stad kostte in totaal 30.000 mensen het leven. Ieder jaar op 10 november houdt men nog een "celebration day". Dan komen de Nederlandse troepen van landmacht en marine.

Het verdere verloop en de uitkomst van de strijd zijn bekend; in december 1949 wordt Indië overgedragen aan vice-president Mohammed Hatta. En dan blijven ruim 6.200 Nederlandse jonge mannen achter, nu allen op zeven begraafplaatsen op Java.
In april 2003 heb ik met twee kinderen een rondreis gemaakt door Oost-Java. Een ontroerend moment was voor mij een bezoek aan Kembang (bloem) Guning (geel), waar twee jongens uit Gorssel hun graf hebben. Het gaat om J. Bruggink, omgekomen in Ambulu bij Djember, en L. Wichman, omgekomen in Siduarjo, ten zuiden van Surabaya.
De begraafplaats wordt keurig onderhouden, voorzover een kerkhof mooi kan zijn. Het opzoeken van het juiste graf was heel gemakkelijk. Een vriendelijke man raadpleegt een register. Je noemt de naam, hij zoekt het goede nummer en hij loopt met je mee.
Er was wel wat veranderd sinds 1949; ik was daar toen ook.
J. Bruggink lag toen nog in Situbondo. Eind 1949 is hij overgebracht naar Kembang Guning.
Het was een indrukwekkende reis door Oost-Java, ik heb veel plekken van vroeger teruggevonden.

ST. STEFFENRIJDEN (SUNTE STEFFENRIEDEN)
Folklore

W. van de Kamp

Op de naamdag van de heilige Sint Stefanus, 26 december – Tweede Kerstdag dus – werden vroeger op verschillende plaatsen op het platteland toerritten te paard gehouden. Een groep ruiters verzamelde zich dan en zij reden een min of meer vooraf uitgezette route, legden hierbij aan bij een paar boerderijen, dronken een slok en eindigden tenslotte in een herberg voor een gezamenlijke maaltijd. Men noemde dit Sunte Steffenrieden. Maar wat heeft dit te maken met de heilige Sint Stefanus?
De heilige was aanvankelijk geen schutsheer noch van de rijders noch van de paarden. Toevallig placht op Tweede Kerstdag een ruiterrit gereden te worden en die kreeg in de volksmond opgedrukt de naam Sunte Steffenrieden. Stefanus heeft op die dag zijn naamdag, meer niet. De heilige Stefanus, een Jood, de eerste martelaar van de Christenkerk te Jeruzalem, trad aldaar op als verzorger van de gemeente, kwam door woord en daad in aanvaring met tegenstanders, werd gearresteerd en na veroordeling gestenigd. U kunt dit nalezen in het Nieuwe Testament, Handelingen hoofdstuk 6 tot/met hoofdstuk 8 vers 3. Vlak voordat hij de laatste adem uitblies, sprak hij de woorden: "Here, reken hun deze zonde niet toe !" Hoewel in de Bijbel vele keren het paard wordt genoemd, voornamelijk als oorlogspaard, heeft Stefanus helemaal niets met dit dier te maken gehad. De Romeinen gebruikten dit edel dier voor hun strijdkarren, doch Stefanus zal hoogstens op een ezel hebben gereden.
In 415 na Chr. vond men zijn gebeente terug en sindsdien is de verering begonnen. De mensen vervoerden het geraamte in een feestelijke optocht naar de kerk bij de berg Sion. Op dat moment begon het na een lange droogteperiode heel hard te regenen en keerde de vruchtbaarheid van de grond terug. Men koos toen ook als naamdag 26 december. In hem vereerde men alle martelaren. Hij werd in de loop der jaren patroon van een kathedraal (Bourges) en van verschillende ambachten als kuipers, koetsiers, schilders, steenhouwers, paardenknechten, wevers, kleermakers en timmerlieden. Ook zijn er verschillende kerken in Nederland aan hem gewijd en dragen vele katholieke scholen zijn naam. Zijn voorbede is voor een goede dood. Tevens is hij in de heidense cultuur beschermheilige geworden van het paard. Op zijn feestdag

plachten in vele streken rondjes te paard om de kerk te worden gehouden.
Het moet dus toevallig zijn, dat hier en daar op 26 december extra aandacht uitging naar dieren. Velen noemden de Tweede Kerstdag als de grote paardendag.
In Drenthe vertroetelden kinderen de op stal staande koeien. Deze kregen op 26 december een extra bosje hooi aangeboden, waarbij de kinderen het volgende liedje zongen:
"Hom, koe, hom.
Sunt-Steven is komen,
Hard gelopen,
Duur verkopen,
Honderd gulden voor die koe
En een dikke stoetbrug toe".
(stoetbrug is een snee wittebrood met krenten en met boter besmeerd).
Zij gingen hierbij van boerderij naar boerderij en kregen als beloning een kleinigheid.
In het zuiden van het land gingen ook vaak de kinderen zingend van huis tot huis en zij kregen dan een appel of een peer. Hun gezang was:
"Het kindje is nu geboren
In 't midden van de nacht,
Zoals nooit te voren
De wereld heeft gebracht."
In de streek Westerwolde in de provincie Groningen noemden sommigen 31 december, de oudejaarsavond, "Steffenavond". Op zich weer niet zo gek, want Sint Silvester was patroon van huisdieren en voor een goed voedseljaar. Hier ging men blijkbaar voorbij aan de naamdag 26 december.
In Twente en in het grensgebied met Duitsland werd het Steffenrieden (paardrijden) ook wel gekscherend of denigrerend Zoepsteffen genoemd. Het waarom laat zich gemakkelijk raden. De kurk ging wel eens al te makkelijk van de fles en de geest eruit. Het gebruik raakte omstreden en stopte.
Ook wordt in Twente St. Steffen wel in verband gebracht met de tijd van de reformatie. Katholieken konden elkaar met de midwinterhoorns waarschuwen voor gevaar van de zijde van de protestanten. Zij bliezen op houten hoorns boven een put van Bentheimersteen of aan de boorden van de Dinkel. Ook gebruikten smokkelaars die houten hoorns wel om elkaar te waarschuwen voor de kommiezen.
In de zestiende eeuw waren in Zweden midwinterpaardenritten. Men baseerde zich daarbij op een legende, dat St. Stefanus als

stalknecht zijn vijf paarden uitermate goed verzorgde en om de dieren in goede conditie te houden elke dag een paard afreed. De paarden werden gedrenkt in zogenaamde heilige bronnen. Ook verbonden de mensen aan dit gebruik wel het vruchtbaarheidsidee, zowel voor dier als landbouwvrucht, tevens inhoudend een premie tegen ziekte en ongeluk. Ook in deze landen is de ware relatie St. Stefanus en paarden, afgezien dus van de legende en het vruchtbaarheidsidee, niet gelegd.
In Markelo hield men vooral voor de jonge rijders – pony's – St. Steffenritten en die legden dan aan bij restaurant "De kop'ren Smorre".
In Zuid-Limburg kende men wel een echte beschermheilige, de heilige Brigida. Zij was een Ierse kloosterlinge uit de vijfde eeuw en werd daar beschouwd als beschermheilige van het vee. Toen in 1634 ons land werd geteisterd door de veepest baden de inwoners van enige Limburgse dorpen ten einde raad tot Brigida om hun vee te beschermen en te sparen. Toen de veepest voorbij was deden deze dorpelingen haar de belofte om op de eerste zaterdag na Pasen een grote dennenboom bij de kapel te plaatsen. Sindsdien is het traditie, dat op die dag vrijgezellen naar het bos gaan om een reuzendennenboom te halen. Voor transport gebruiken zij dan versierde trekpaarden. Bij de kerk aangekomen wordt de boom overgenomen door de getrouwde mannen en die zetten de boom dan overeind. Een glaasje bier als beloning!
Op een oude Duitse kalender stond bij 26 december: "St. Stefanus, Grosser Pferdetag, weil an diesem Tage Hafer und Heu für die Pferde weihet werden."
In Westfalen zette men 's nachts karren met haksel buiten, opdat de hemelse dauw erop zou vallen, waarna het in de krib werd gedaan. Soms werden de paarden op die dag "medisch" behandeld.
In Hongarije echter werden St. Stefanusritten gehouden op 2 september. Behoudens de martelaar Stefanus vereerde men op die dag ook Stephan, de eerste koning van de Hongaren.
Vroeger werden in ons land dus op Tweede Kerstdag wel toerritten te paard georganiseerd, de ruiters en ook de toeschouwers vonden dit prachtig en voor de paarden was het ook wel goed. In plaats van enige dagen achterheen op stal te blijven konden ze eruit, aan het werk. Goed voor de gezondheid van mens en dier. In vroeger tijden was de winter toch al zo lang en er was dan weinig te doen. Geen televisie, geen weekbladen en nauwelijks kranten; dan is elke onderbreking welkom. Eigenlijk kregen die ritten dus ten onrechte de naam St. Steffenrijden.

Hoe kwam dit evenement nu in Gorssel tot stand? Op 28 februari 1928 is in Gorssel opgericht de Landelijke Rijvereniging Gorssel en Omstreken. De leden werden vooral gezocht onder de boerenbevolking, die zelf de beschikking hadden over een rijpaard. Op stedelingen (uit Deventer of Zutphen) was men aanvankelijk niet gesteld. De directe aanleiding voor de oprichting is geweest de entree van burgemeester L.R. Wentholt die in februari 1928 bij De Pessink in Epse met een vierspan van stalhouder Zonnenberg uit Deventer en bijgestaan door enige boerenruiters uit Gorssel is ingehaald. Verschillende boeren(zonen) namen toen het voortouw en gezamenlijk ging men aan het werk en er werd een ruitervereniging opgericht. Als instructeur werd gekozen de in Gorssel wonende heer H.J. de Rooy, hij had een klein boerderijtje aan de Veerweg te Gorssel en was verder trompetter bij de huzaren in Deventer (geweest): "Trompetter van de Prins"!
Daar was hij bekend geraakt met de ruiterinstructie, met de dressuur. Hij vond het prachtig om de groep Gorsselse ruiters bekend te maken met het rijden op een afgezet terrein en de figuren die dan gereden moesten worden kregen van hem een eigen benaming. Vaak gaf hij les en instructie vanaf de rug van zijn eigen paard. Het behoeft geen betoog dat hij een prima ruiter was. Hij gaf les in het dialect. De grote volte noemde hij "van die hele grote kringels", de galop "de viersprong", het zijwenden vanuit een hoek " schuuns uut de hoeke" en zo had deze man op een plezierige en begrijpelijke wijze grip op de ruiters van Gorssel. Met de groep werd natuurlijk ook samen gereden en men reed dan "in colonne". Dit gebeurde vooral als hij bezig was met instructie voor het zogenaamde carrousel-rijden. Dit gebeurde met acht, tien of twaalf ruiters, die al of niet op muziek op een speciaal instructiedeel, verschillende figuren reden. Dan klonk tijdens het colonnerijden bijvoorbeeld het commando "de ene links en de andere rechts" en "met tweeën en dwars veur hen" en tenslotte "allemaole dee kanten uut". Het einde was dan een groet van instructeur aan de rijders en andersom.
In Gorssel noemde men hem al gauw de "Boerenruitergeneraal", een man om trots op te zijn.
Als oefenterrein werd net als bij de huzaren van Deventer en Zutphen gekozen voor de ruimte op de Gorsselse heide. Gemakkelijk bereikbaar voor de meeste ruiters uit Eefde, Gorssel, Almen en Harfsen.
Zij gebruikten later een manege aan de Veldhofstraat te Gorssel. Deze manege was gesticht door Deventer industriëlen, die graag in hun vrije tijd een mooie buitenrit wilden maken.

De afgebroken manege aan de Kamperweg - Gorssel
Van hieruit is menige rit gereden

Er werd in die tijd veel met achttallen gereden die dan samen in de ring bepaalde oefeningen moesten uitvoeren, commando's opvolgen van instructeur De Rooy. Hijzelf was een vlotte ruiter, die zijn leerlingen onder andere trachtte bij te brengen om zonder kleerscheuren op een ongezadeld paard te springen. Ruiter en paard moesten één worden , onderling vertrouwen hebben en dan pas kon er gepresteerd worden.
In Gorssel kwam men op initiatief van deze ruitergeneraal De Rooy in 1929 voor de eerste keer tot het rijden van een St. Steffenrit op Tweede Kerstdag. Omstreeks 9.30 à 10.00 uur was het bij een der deelnemers op de boerderij of bij de manege aan de Veldhofstraat verzamelen. De paarden werden extra gepoetst en glansden en ruiter en paard zagen er piekfijn uit. Vervolgens reed men in colonne vergezeld door hoorngeschal (De Rooy) naar De Roskam, alwaar burgemeester Wentholt de in linie opgestelde ruiters inspecteerde en hen hierna een goede en behouden rit toewenste. Hoewel bij de vereniging wel tijdens het rijden hoeden werden gedragen, droeg men tijdens deze ritten geen speciaal uniform. Er ging geen proviand of drinken mee, als men dorst had, dan werd gewoon onderweg bij een boerderij gestopt en kregen zij "oet de flesse". Natuurlijk werd bij de boerderijen ook gedold met de boerendochters, en men dronk dan samen een minnedronk. Dit betekent een heildronk. De ruiters werden enthousiast op de diverse boerderijen ontvangen.

Een groep Gorsselse ruiters - 1949. *Foto A. Hakeboom - Deventer*
Van links naar rechts: voorop instructeur Manger Cats.
Ab Besselink - Harm Klein Nulend - Ab Harmsen - Henk Kapelle - Fré Harmsen - Gait Jan Pasman - Betsy Valkeman - G.M.J. Valkeman

Ik noem hier in alle eer en deugd de namen van enige ruiters, die in elk geval bij deze ritten waren betrokken:
A. Besselink, A. Smeenk, L. Harmsen, B. Harmsen, J. van der Meij, G. Pardijs, M. Klein Nulend en A. Ruiterkamp, A. Nap, G. Rood, J.W. Brummelman, D. Groot Bronsvoort, J. ter Avest, J.A. Hagen, M. Wiegman, G.M.J. Valkeman, Betsy Valkeman en A. van Zeyts. Harmsen kon ook de trompet over de heide laten schallen. Ik pretendeer niet met de opsomming van deze namen volledig te zijn. Het aantal ruiters verschilde van jaar tot jaar met weliswaar een vaste kern die altijd present was. Er waren een paar gedeelten uit het parcours die geschikt waren voor een onderlinge wedstrijd. En hier gaf de ruiter zijn paard de vrije teugel en nadat de stofwolken waren opgetrokken was meestal de schoonste ruiter de winnaar.
"Sloten, te breed om overheen te springen, heggen veel te hoog, lasten te zwaar voor ons om te dragen, afstanden te ver om te gaan. Het paard maakte alles mogelijk", aldus een spreuk van Pam Brown in 1928.
Het gebeurde meer dan eens dat men in Gorssel startte en via de heide naar Laren reed en vandaar naar Almen en weer terug naar Gorssel. Een flinke buitenrit dus. Er was in die tijd weinig ver-

keer en er waren nog veel zandwegen. Het gevaar voor paard, ruiter en toeschouwer was miniem en het plezier ultiem.
Aan het eind van de middag zorgde men dat er aangelegd kon worden in een oude herberg te Almen of Gorssel. In Almen bij Hotel Ovink (thans Hoofdige Boer) en in Gorssel bij De Roskam. In Almen brachten de Almense ruiters soms eerst hun paarden naar huis en gingen daarna te voet naar De Hoofdige Boer; in Gorssel was stallingsruimte voldoende in de schuur aan de overzijde van de weg. De ritgenoten hadden vervolgens een heerlijke maaltijd, meestal bestaande uit boerenkool met worst. Een heerlijke "Sint Steffenteermeultien".
Of er later bij vertrek problemen waren met opstijgen is mij niet bekend geworden, in ieder geval was men vóór donker weer thuis. De meeste paarden wisten hun weg naar huis trouwens zelf wel te vinden. Zij roken de stal. Als het goed was, dan hadden de ruiters zich voor, tijdens en na de rit gehouden aan de tien geboden voor de paardenhouder.
In dit verhaal mag niet onvermeld blijven de andere hobby van de heer De Rooy, ook bekend als dansleraar en instructeur voor boerendansers, hij was een liefhebber van folklore.
Zijn wijze van instructie maakte van hem soms ook een entertainer: "Mansluu en wichter, luustert nao de meziek; smiet oe wief weg" en later weer "ieder met z'n eigen ponny".

Dansmeester H.J. de Rooy uit Gorssel en de harmonicaspelers Eggink (links) en Stoelhorst (rechts) uit Laren (Gelderland)
Foto uit: Met de gaostok door Twenthe en Salland, D.J. van der Ven

De muziek klonk uit de accordeons van "spöllemannen" Eggink en Stoelhorst uit Laren. Als bijzonderheid is nog te vermelden, dat de laatste woonde in een boerderijtje juist aan de Larense kant van de tol te Almen. De Rooy was een gewaardeerd instructeur van vele clubs in de grote regio.
In 1931/32 zijn de Boerendansers te Gorssel opgericht en onder leiding van De Rooy kwam men tot grootse prestaties. In 1934 reisde men al naar een concours in Wenen en verder namen zij deel aan wedstrijden in België, Duitsland en Engeland. De heer H.J. de Rooy, geboren op 10 november 1869 te Zutphen is op 13 juni 1939 te Deventer overleden en op de Gorsselse begraafplaats te ruste gelegd, vak E, nummer 125. Van zijn graf is intussen in 1995 afstand gedaan, de steen is verwijderd en men kent zijn rustplaats zelfs niet meer. Toch is hij voor Gorssel en de Gorsselnaren van grote betekenis geweest, zijn naam en die van de Boerendansers en de Rijvereniging worden in diverse folkloreboeken genoemd. Hij was een liefhebber en uitvoerder van folklore. In 1931 kreeg hij voor het front van de op linie opgestelde ruiters op het terrein achter De Roskam van Prins Hendrik het erekruis uitgereikt. Dat was natuurlijk een grandioze erkenning voor De Rooy zelf, doch er straalde hiervan ook wat af op "zijn" ruiters.
Prins Hendrik kwam in die tijd veel in Gorssel. Hij verbleef dan bij zijn jachtvriend, de heer E.C.C. Völcker, op Huis De Voorst. Beide vrienden hielden jachtpartijen in de bossen van De Voorst en op Het (Oude) Loo bij Apeldoorn. Leuk te vertellen, dat de vader van onze oud-voorzitter, de heer Gradus J. Jansen, in die tijd chauffeur was van de heer Völcker en menige rit naar paleis Het Loo heeft gemaakt. Meestal moest hij de auto rijden, want dan bleef de wagen van Prins Hendrik schoon.
Als opvolger van De Rooy bij de rijvereniging kwam in 1947 de heer S.G. Manger Cats, schoonzoon van dokter Van der Hoeven. Hij was ritmeester bij de huzaren en meer gericht op een vaste exercitie. Er moest steviger geoefend worden en er werd ook op kleine onvolkomenheden gelet. Het niveau ging omhoog en de ruiters bereikten tenslotte de top. Tijdens de oorlog werden zover bekend geen Steffenritten gereden. Na de oorlog hebben enige enthousiastelingen het weer opgenomen en een vaste kern van omstreeks 10 à 15 ruiters en amazones zetten de traditie voort tot op de huidige dag. Men is uiteraard ook afhankelijk van het weer. Bij gladheid en bij zware regenval kon er eigenlijk niet worden gereden, doch tegenwoordig kunnen de paarden door het juiste beslag het op de weg lang volhouden.
Overigens zijn de oefeningen van instructeur Manger Cats niet onbeloond gebleven, want de Gorsselse Rijvereniging pikte menige prijs op wedstrijden mee.

In Tubbergen heeft burgemeester Kolenbrander in 1960 geprobeerd om deze St. Steffenritten ook in zijn gemeente op te starten. Hiervoor was hij geïnspireerd door de traditie in onze gemeente. Voor de eerste rit hadden zich omstreeks zestig ruiters gemeld en de rit ging dus door. Er was een prijs verbonden aan de mooiste groep en de stal van de (later zeer bekende) heer Maathuis te Geesteren won de eerste prijs. In de barre winter van 1962 ging het echter mis. Door de extreme koude en sneeuwval kon de rit niet worden gereden. Men heeft later deze St. Steffensrit verplaatst naar 3 oktober en nog weer later naar de zomer. Daar is dus door slechte weersomstandigheden een einde gekomen aan het Sunte Steffensrieden op Tweede Kerstdag. Wel worden hier en daar in het land op 3 november, Sint Hubertus, zogenaamde vossenjachten gehouden. Er wordt dan een spoor van een vos over het land gesleept en later jagen dan de ruiters met hun honden op de prooi. Sint Hubertus is de patroon van de jagers. Hij was omstreeks 700 bisschop van Luik en (aanvankelijk) een verwoed ruiter en jager.
Na de oorlog, in de jaren zeventig, is in onze gemeente een tweede ruitervereniging opgericht: Semper Fidelis. Ook bij deze vereniging is een enkele St. Steffenrit voor paarden en pony's gehouden. Het soms slechte weer speelde ook hen parten en zij zijn hiermede gestopt. In plaats daarvan organiseert deze vereniging op die dag in de eigen rijhallen een wedstrijd dressuur en/of springen.
In Laren (Gld.) is een ruiter- en pony-vereniging actief met de naam "St. Steffen".
In Friesland had men geen St. Steffenpaardenritten, doch wel bekend was daar de Sint Steffensdronk. Vooral de jongelui dronken dan hun biertje uit een koehoorn :
"Sint Steffen,
Dan drinkt wi oet 't hörnken
En maakt wi alles effen".
In de noordse landen had dit gebruik zich stevig geworteld, de Staffansminne. Men legde ook wel verband met de god Freyr, die volgens een Germaanse mythe de vruchtbaarheidsgod is. Een andere gedachte is, dat zo'n Stefanusrit een magische rite is, een ommetocht in de richting van de zon. Dit zou dan plaatsvinden tussen Kerstmis en Driekoningen, want in die periode trekken de geesten van de afgestorvenen door de lucht. De zielen van de voorvaderen keren terug, de doden zingen en het vee in de stal heeft een menselijke spraak.
Op Tweede Kerstdag 1822, dus op Sunte Steffen, kwamen uit heg en steg voor het eerst, na jarenlange onenigheid over de nieuwe leer, in burcht Oeding de mensen samen om juist op die dag de

geboorte van Christus aan te horen. Juist in deze stille midwintertijd, waarin geen spinnewiel mocht snorren, geen weefgetouw klepperen en geen hand- of landarbeid mocht worden verricht.
De landelijke Rijvereniging Gorssel en Omstreken is in 1968 gefuseerd met de rijvereniging Zutphen. De naam werd toen veranderd in Landelijke Rijvereniging Gorssel Zutphen. Gorssel bracht 35 ruiters in en Zutphen 15. Wel bracht Zutphen een gerenommeerd instructeur mee in de heer Roeli Bril uit Voorst. De nieuwe vereniging toonde veerkracht, enthousiasme en nieuwe successen. Men verkreeg een nieuwe manege aan de Damlaan in Eefde en nog steeds leert men daar dezelfde oefeningen als vroeger. Of er echter ook het op een ongezadeld paard springen wordt geleerd waag ik te betwijfelen. Er wordt serieuze sport bedreven met na afloop een koele dronk. Feestmaken kunnen zij ook. Op 28 februari 2003 is hun 75-jarig bestaan feestelijk gevierd in De Aanleg bij Almen. Ik neem aan, dat dit een echt ruiterfeest is geweest met veel sterke verhalen. Een druk bezochte receptie is aan deze feestavond vooraf gegaan. Ongetwijfeld zullen aan de borreltafel prachtige en sterke verhalen de ronde hebben gedaan. Voldoende voor een volgend verhaal, maar het moet nu stoppen. Nee, nog één verhaal. Bij de opening van de manege wilden de ruiters iets speciaals doen, iets spectaculairs waarover nog lang nagepraat zou worden. Tenslotte kwam men tot de idee, dat ruiter Van der Meij met zijn paard als opening over een buiten de manege opgestelde tafel met genodigden zou springen. Alzo werd besloten. Van der Meij durfde deze stunt wel aan, doch heeft voordien toch nog stiekem met zijn paard geoefend. Zou het wel lukken? En het lukte, de kluiten zand vlogen de aan tafel zittende personen om de oren maar alles ging goed.
De rijvereniging is nu op weg gegaan naar nog een lange periode van prachtige sport en naar wij allen hopen wachten nog prachtige prijzen.
Op het mooie gemeentehuis van Warnsveld heeft men half maart nog een kleine tentoonstelling van foto's en berichten van vroeger gehouden. Sport en gezelligheid gaan hier samen en het gevolg is, dat ook voor de toekomst de aanwas van nieuwe leden verzekerd is. De foto's, goed gerangschikt naar tijdsperiode en onderdeel, waaronder het St. Steffenrijden, gaven een prachtig beeld en een stuk geschiedenis. Het geheel wordt nog gevolgd door een later uit te geven jubileumboekje, zodat een ieder al dat moois rustig in de stoel kan naslaan.
Het eerste couplet van hun clublied wil ik u niet onthouden, omdat de inhoud zo sprekend is.

"Niet langer gewacht nu, stijgt vlug op uw ros
wij rijden sportief weer langs veld en door bos.
Het lachende landschap noodt lokkend u uit:
Komt ruiters uit Gorssel en Zutphen, vooruit !
Fier zij uw houding en rustig uw zit,
Uw edele paardje vol vuur en vol pit.
Dat brengt u naar boven tot hoog aan de top,
Hetzij in de draf of in volle galop".

Ik eindig dit verhaal met een oude spreuk:
"Een goed paard en een goede berijder zijn dat alleen als er wederzijds vertrouwen is".
En zo is het !

Bronnen:
Ven, D.J. van der, Folkloristische omzwervingen door de Achterhoek
Informatie van de rijvereniging Zutphen-Gorssel
Melchers, E., Das Jahr der Heiligen
Buter, A., Over-ijsselse Volksgebruiken
Eigen archief

AANTEKENINGEN OVER ALMEN EN HARFSEN IN DE 16e EEUW (3)

Prof. Dr. H. Wagenvoort

In hoeverre onderscheidden zich nu deze vier hoven van de overige Harfsense boerderijen? Als tinsplichtig komen ze voor (zonder Ebbinck) in Rekening van Aernd van Boecop, 1395/6; als hofhorig (ook Ebbinck) in Archief Rekenkamer inv. n° 432 over 1469/71 en inv. n° 1119 (Visitatieboek de a° 1557)[1]). Als oude curtes fungeren ze dus niet; zijn het dus zonder meer „boerderijen, misschien grote boerderijen", om met Slicher van Bath te spreken? Voor mijn besef staan we voor een enigszins moeilijke

[1]) De opgave van 1557 blijkt evenwel niet juist. Blijkens Schrassert, Stucken en documenten behoorende tot den Codex Gelro-Zutphanicus, p. 343 v.v., wordt als resultaat van de visitatie der hofhorige goederen, begonnen 18.6.1556, een lijst gegeven van Hoffhorige goederen in Almen, horende in den Hove te Zutphen. Het Wunderinck is inderdaad „horich nae der natuire des guets". Daarentegen blijkt het Smedinck reeds in 1509 „van horicheyt, bodicheyt en gehalt des dienstpeerts gevrijt". Van het Ebbinck wordt geconstateerd „dat zedert den jaere 1488 niet bevonden wort in eenige registers dit goedt voor horich aengeteeckent". En wat het Baltinck betreft wordt aangetekend, dat Mechtelt Baltinck, wed. zal. Goossens Baltinck, „heeft getoont de originale brieven van vryonge in date 1510..., daer by blyckt, dat de Furst den olden Goossen Baltinck met Jan Baltinck sijn Neve, ende dat goedt voorsz. met allen synen rechten ende toebehoiren van den bodicheyt en hoffhoricheyt ende gehalt des dienstpeerts gevrydt heeft.".
Andere Harfsense boerderijen dan deze vier „hoven" worden niet genoemd; uit Almen alleen het bekende erve Spitholt.

vraag. Want niet alleen hebben deze vier hoven bepaalde voorrechten, maar op hen rusten ook bepaalde verplichtingen, en ze nemen een enigszins officiële positie in. Van wanneer dat dateert, is mij helaas niet bekend: het markeboek is aangelegd in 1598 (er is een ouder boek geweest, maar dat is verloren gegaan), en indien ik ze in oudere bronnen tegenkwam, wat mij waarschijnlijk voorkomt, verzuimde ik toentertijd dat te noteren. Als we kort samenvatten, wat we van de vier hoven weten, en eerst hun functie beschouwen, blijkt het volgende.

Over de buurdag van 6 juni 1598 rapporteert het markeboek, dat Johan Diepenbroeck, die de vicarie van de Harfsense kapel had geadministreerd „totter gemeyner erffgenamen prouffijt, dewijle d'Erffgenamen voerss. ius patronatus competeerdt", rekening en verantwoording wenst af te leggen. „Ende zijn daertoe genomineerdt heer Aelbert van Tijll, Canonicus der Collegiater kerken binnen Zutphen, Capelle, Barner ende de besitters der vier haven". Wij merken hier op, 1° dat in 1598 de vier hoven, niet bij name aangeduid, blijkbaar al als een gevestigde instantie bekend stonden; 2° dat hun optreden als commissie van kascontrole nog niet vanzelfsprekend schijnt te zijn geweest. Als dan vier jaar later een kwestie gerezen is over het markerichterschap tussen Everhard van Lintelo en Garryt van Vieracker, wordt op 29 mei 1602, in een vergadering van 15 stemhebbenden buiten de markerichter om, de aanwezigen „durch Wilhem Dunsborgh, der rechten licentiaet, uyt den naeme van de vier hoeven affgevraget, off sye Joncker Evert van Linteloe voer oeren erffmarckenrichter kennen off nyet". Daarvoor voelde men niet, en toen op 17 septr. d.a.v. men in aanwezigheid van Van Lintelo (van de Ehze) nog niet tot overeenstemming kwam, werd aan de stemhebbenden der vier hoven opgedragen, gedurende de vacature het beheer over de marke te voeren tot de volgende buurdag. Die vond plaats op 9 juni 1603 onder protest van Van Lintelo, omdat de vergadering niet door hem bijeengeroepen was. Hij verscheen niet, kreeg ook niet zijn zin, maar diende na afloop een missive in, waarin o.a. voorkomt: „Condescendiert met nichten, dat het marckenrichterampt, daervan hij die possessie heeft, by die pretendierte vier haven tho Harffsen sal bedienet worden". Drie jaar later werd de zaak te zijnen gunste beslist, maar dat doet hier niet ter zake. Wel verdient het hier de aandacht, dat enerzijds de geërfden unaniem de vier hoven als aangewezen plaatsvervangers van de markerichter beschouwen, maar dat anderzijds Van Lintelo, als hij van de „pretendierte vier haven" spreekt, blijkbaar voor het hofkarakter van de bewuste boerderijen de neus optrekt.

Op 28 mei 1642, voor Henrick ten Broeck Stadtholder ende Richter, gerichtsluiden Joest Grothe ende Johan ten Broeck, vindt een getuigenverhoor plaats aangaande een geschil tussen de geërfden van de buurschap

Eefde en die van Harfsen over hout, dat de laatsten ten nadele van de eersten zouden weggehaald hebben tussen Vriesekolck en de Voort[1]). Dan stellen zich daarvoor borg „Wilhelm van Linteloo the der Eese, schultus tot Lochum, deselve in qualiteit als marckenrichter van de Herffsense marcke, voorts Wilhelm Valck junior als wegens die vier haeven van de voorsz. marcke". En wanneer in septr. 1657 in de Harfsense kapel een buurdag plaatsvindt en weer de rekening van de markerichter moet worden nagezien, worden daartoe allereerst aangewezen „die van de vier haeven". Duidelijk is m.i., dat de vier hoven een bevoorrechte positie in de mark innamen, maar zich dan ook, als in het geval van de borgstelling, aan daaruit voortvloeiende verplichtingen niet onttrokken.

Tot dezelfde conclusie leiden andere gegevens. Op de buurdag van 22 juni 1641 wordt bepaald: „Op remonstrantie van die Gemeente van Almen, versoeckende te mogen hebben een klocke in haere kercke, ziin d'erffmarckenrichter ende vier haeven geauthoriseert ende versoght op eenige bequaeme middelen tegens den aenstaenden buerdagh te willen despicieren ende verdaght wesen..." Bij De Graaf[2]) kan men nalezen, hoe dat in zijn werk ging; niet alleen droeg de mark van Harfsen f 200 en de markerichter Lintelo f 300 bij, maar ook de vier hoven f 150. Als enig stoffelijk privilege stond daar, voorzover wij weten, tegenover, dat blijkens de notulen van de buurdag van 14 april 1669 de grote meerderheid „der erffgenamen meyeren" uit het Nottelerveen ieder vier voer turf mochten steken, maar „dat de vier hoeven soo noch haer recht als bevorens hebben behouden, ende noch in het naecomende sullen comen te behouden, haere meyeren jaerlijx sullen steecken vijff voeder turff alleen".

Overzien wij deze gegevens, dan dringt zich m.i. de vraag op: moeten wij aannemen, dat de geërfden van vier Harfsense boerderijen voor hun bezit in de loop van de tijd de titel „hof" hebben geüsurpeerd en op grond daarvan zich een uitzonderlijke positie hebben verworven, zonder dat de andere geërfden daartegen gezamenlijk in verzet kwamen? Of ligt het meer voor de hand, dat hier een historische factor in het spel is geweest, die ons onbekend is gebleven? De zaak blijft onbeslist, maar de waarschijnlijkheid lijkt mij te pleiten voor de laatste onderstelling.

Hebben wij intussen wel bewezen, dat Harfsen in de middeleeuwen geen curtis gekend heeft? Ook dat zou ik niet durven beweren; eer lijkt mij de waarschijnlijkheid groot, dat dit wèl het geval is geweest, en wel op de volgende gronden.

[1]) Signaat Scholtambt Zutphen, 1641–1645.
[2]) Gelre 42 (1939), 142 v.v.

In de eerste helft der 13e eeuw bestond er een geslacht, dat naar Harfsen genoemd werd. Toen in 1206 een geschil gerezen was tussen de kanunniken van St. Lebuinus te Deventer en de Norbertijner kanunniken van het klooster te Vaerle over de begeving van het priesterambt in de Bergkerk te Deventer, kwam men tot overeenstemming en stelde een acte op[1]); tot de leken, die de acte mede ondertekenden, behoorde *Henricus de Hervesum*. En in een acte van 12 maart 1230[2]) draagt Wilbrandus, bisschop van Traiectum, de tiend van de goederen van Bertoldus de Ostvene op aan Henricus de Veldesberge, welke tiend hem door *Engelbertus de Harvessen* is overgelaten.

De oudste naamvorm Hervesum[3]) wijst op een oorspronkelijk Hervesheim, blijkbaar afgeleid van een persoonsnaam Hervo. Die naam is bij mijn weten onbekend, maar wordt gesteund door de naam van het erf Herwinck in Wilsum onder Ulzen (Slicher van Bath, a.w. II p. 245), mogelijk ook door die van het erf Arvyng onder Tilligte (ibid. p. 235). Slicher van Bath herinnert er aan (p. 85), dat volgens Oppermann, Bethge, Rütten en Steeger het suffix *-heim* op grondheerlijk karakter wijst, en dat volgens beide laatstgenoemden de heim-dorpen ontstaan zijn uit een curtis met een eigen kerk. Nu er ook een geslacht „van Hervesum" blijkt te hebben bestaan, dat een zeker aanzien genoot, mag de waarschijnlijkheid groot heten, dat er in de middeleeuwen in Harfsen een curtis stond.

Die curtis behoeft m.i. niet geheel verdwenen te zijn. Gelijk naar het vermoeden van Martens van Sevenhoven[4]) de oude curtis Almen zal voortbestaan in het latere goed ten Have (hier speelt natuurlijk ook de naam een rol) is het denkbaar, dat een der vier Harfsense hoven teruggaat op de oude curtis Hervesheim. In dat geval komt daarvoor m.i. alleen òf het Wunderinck òf het Baltinck in aanmerking. Van beide erven speelden althans in de 15e en 16e eeuw de bewoners een rol van betekenis. Wanneer Bernt Wunderynck, die blijkens een acte uit de 15e eeuw[5]) de stad Suetphen liet weten, dat hij haar vijand wilde zijn, een voorvader was – wat waarschijnlijk mag heten – van zijn boven genoemde naamgenoot uit 1602, zegt dat wel iets voor de „standing" van het geslacht. De Baltincks komt men in de oude bronnen telkens tegen, landerijen kopend en verkopend en dikwijls procederend. Dit geldt vooral de drie Goossens: de oudste, die, gelijk we zagen in 1510 zijn goed van de horigheid vrijde, maar in de voorafgaande

[1]) Dumbar, Kerkelijk en wereldlijk Deventer I, p. 454.
[2]) Sloet, Oorkondenboek II no. 353; W. E. Smelt, Oud-archief gemeente Zutphen, II, Reg. no. 6.
[3]) De naamvorm Herfst (De Graaf, Gorssel, p. 169, in het jaar 1545) of Harffst (Kondschapsboek 1566–1568, fol. 99) kwam ik vóór de 16e eeuw niet tegen. Vgl. Epst voor Epse (De Graaf t.a.p.).
[4]) Geschiedk. Atlas van Nederland, Marken in Gelderland, p. 29.
[5]) Oud-archief gem. Zutphen II, p. 333, no. 1491.

SPONSORS VAN DE ELF MARKEN

Almen:
HCR De Hoofdige Boer, Dorpsstraat 38
Installatiebedrijf F. Pladdet, Dorpsstraat 24
De Mosterdwinkel, Dorpsstraat 39

Eefde:
De Blaakhof, De Blaak 15
Bouwbedrijf Nijenhuis Menkveld, Mettrayweg 30
Dekker Textiel, Dr. van der Hoevenlaan 15
Fixet Klusmarkt Eefde, Rustoordlaan 6
Kamphuis b.v., Kokstraat 37
Klein Dennenbosch, Jodendijk 25
Lenselink b.v., Schoolstraat 11
Muyen, Zutphenseweg 88
Onstenk Fietsen, Zutphenseweg 126
Regio Bank Gorssel Eefde, Kokstraat 37

Epse:
Aannemersbedrijf H. Hietbrink, Epserenk 26

Gorssel:
Gemeente Gorssel
Kantoorboekhandel Bechtle, Hoofdstraat 40
Rabobank Berkel-IJssel
Welkoop H.H. Berndsen, Molenweg 38
HCR De Roskam, Hoofdstraat 26
Kamphuis & Visser Bouwcoördinatie Arch., Molenweg 32

Harfsen:
Café Buitenlust, Lochemseweg 132
Foto Wim Wichers, Lochemseweg 94
Garage Henk Slettenhaar, Lochemseweg 161c
Installatiebedrijf Jan ten Have, Lochemseweg 96
Lubberding BV Harfsen, fabrikant van Gerjak voortenten en Tago vouwwagens, Reeverweg 6a

Joppe:
Hertenfarm "De Langekamp", Joppelaan 116

Inlichtingen over sponsoring bij de penningmeester.

Het lidmaatschap loopt van 1 januari - 31 december.
Opzeggen van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 december.

De contributie bedraagt € 13,60 per jaar per gezin. Hiervoor heeft men vrije toegang tot de vergaderingen, lezing- en dia-avonden. Tevens wordt elk kwartaal Ons Markenboek gratis toegezonden. De leden buiten de gemeente betalen hiervoor € 2,40 extra als bijdrage in de portokosten.
Betaling van contributie, bijdragen of giften kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank "Berkel-IJssel".
Voor contributiebetaling wordt voorkeur gegeven aan een machtiging of een acceptgirokaart.

Publicatie of overname van artikelen uit Ons Markenboek is alleen toegestaan met toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Kopij te zenden aan één van de leden der redactiecommissie, indien mogelijk op diskette met drie uitgewerkte teksten.

Het verenigingsgebouw Het Richtershuis, Hulstweg 4 te Harfsen, is op dinsdagmiddag geopend van twee tot vier uur. De tweede dinsdag van de maand kan men hier terecht voor bibliotheek en genealogie.
Het gemeentearchief is ondergebracht bij het Stads- en Streekarchief te Zutphen, tel. 0575-512157. U kunt hier terecht dinsdag van 9.00-21.00 uur en woensdag tot en met vrijdag van 9.00 - 17.00 uur.
In de maanden juni, juli en augustus vervalt de avondopenstelling.
In het Richtershuis beschikken wij over kopieën op microfiche van het bevolkingsregister.

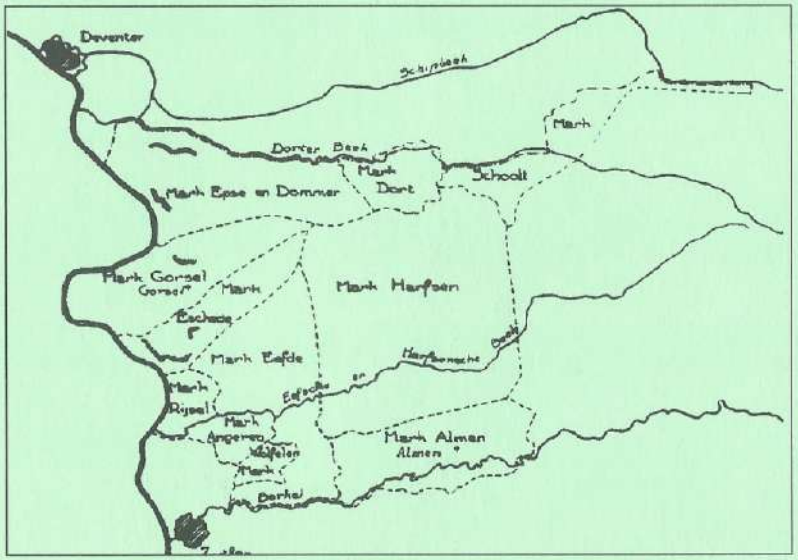

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel